

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ» ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Педагогічний досвід
переможця II (обласного) туру Всеукраїнського
конкурсу «Вчитель року – 2016»
старшого вчителя предмета «Захист Вітчизни»
Шоптенка Сергія Миколайовича
спеціаліста вищої категорії,
КУ ССШ №10, м. Суми, Сумської області

Початок XXI століття окреслений складним пошуком нового світорозуміння, формуванням нової парадигми освіти. У документах ЮНЕСКО коротко сформульовані задачі загальної освіти в XXI столітті: навчити вчитися (учитися пізнавати); створювати (практична спрямованість); жити (здоровий спосіб життя); жити разом (культура людських стосунків).

За умов змін в українському суспільстві особливого значення набувають питання формування нових життєвих стратегій, компетентності, конкурентоспроможності, посилення гнучкості та мобільності соціальної поведінки молодшої людини. Згідно з Державним стандартом базової й повної загальної середньої освіти перед школою стоїть завдання створення нової філософії освіти, відкритої до прагнень та розвитку життєвого потенціалу людини. На цій основі формується нова педагогіка – педагогіка компетентної особи.

Утвердження України як незалежної держави вимагає суттєвої зміни підходів до формування молодого покоління. Розвиток особистості учнів, формування вмінь та навичок діяти в надзвичайних ситуаціях, бути готовими до захисту держави – головна мета навчання предмета «Захист Вітчизни». Без належного рівня знань і навичок неможливе усвідомлення себе як громадянина, патріота незалежної держави. Виховання у молодого покоління

почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. Оскільки патріотизм набуває нині особливого значення, виникає гостра потреба у розробці підходів щодо ефективної організації навчально-пізнавального процесу, формування в учнів рис громадянина-патріота, захисника Вітчизни.

Зміни в системі освіти, запровадження нових освітніх стандартів стимулювали педагога до роботи над **педагогічною проблемою:** «Формування ключових компетентностей учнів на уроках предмета «Захист Вітчизни» засобами інтерактивного навчання».

Проблема компетентісного навчання шляхом використання інтерактивних методів та прийомів знайшла широкий відгук у дослідженнях науковців, методистів, учителів-практиків. Такі підходи до навчання не є повністю новими для української школи. Частково вони використовувалися ще в перші десятиріччя минулого століття. Бригадно-лабораторний та проектний методи, робота в парах змішаного складу знайшли відтворення в роботах

С. Смирнова; ідея «навчаючи інших, навчайся сам» - складова методики навчання А. Рівіна. Подальша розробка елементів інтерактивного навчання реалізувалася в працях В. Сухомлинського, в творчості вчителів-новаторів Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, В. Шаталова. На сучасному етапі питаннями впровадження інтерактивних методів навчання займаються: С. Подмазін, К. Баханов, Л. Пироженко, О. Пометун, Т. Ремех, О. Богданова.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Діти України», концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України як стратегічні визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина - патріота України як світоглядного чинника. Предмет «Захист Вітчизни» один з небагатьох, який

дозволяє реалізувати поставлені завдання на практиці, тому розробка дидактичної складової навчального матеріалу предмета є, на сьогодні, **актуальною.**

У сучасній психолого-педагогічній літературі компетентність визначають як загальну здатність особистості до якої-небудь діяльності, що ґрунтується на знаннях, уміннях та навичках, набутих у процесі навчання. Поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості. Загалом компетентність – це знання, обізнаність, авторитетність у якій-небудь галузі, а компетенція – це коло питань, в яких дана особа виявляє свою компетентність. Компетенція має породжувати дію.

Компетентнісна складова навчання предмету «Захист Вітчизни», сублімована у вигляді знань, умінь та навичок, повинна сприяти оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, суспільства, яке є єдиним дієвим механізмом розбудови не олігархічної, а народної демократії, правової держави.

До основних груп компетентностей, на які педагог орієнтується в своїй роботі, відносять:

- соціальні (характеризують вміння людини повноцінно жити в суспільстві) – брати на себе відповідальність, приймати рішення, робити вибір, безконфліктно виходити з життєвих ситуацій, приймати діяльність демократичних інститутів суспільства;
- полікультурні – не тільки оволодіння досягненнями культури, але й розуміння та повага до людей інших національностей, релігій, культур, мов, рас, політичних уподобань та соціального становища;
- інформаційні – вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел;
- навчально-пізнавальні – це індивідуальний досвід участі школярів у навчальному процесі;

- здоров'язберігаючі - уміння дотримуватися принципів здорового способу життя.

Компетентісний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до навчання, як:

- особистісно зорієнтований (оскільки потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі для "всіх" на суб'єктивні надбання одного учня, що їх можна виміряти);
- діяльнісний (процес навчання реалізується лише в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій).

Як свідчать дослідження сучасної дидактики, одне з найважливіших завдань стратегії активного навчання полягає у зміні форми спілкування в освітній діяльності. Ця зміна означає перехід від монологічного до багатопозиційного навчання, за якого відсутня концентрація на позиції вчителя. Організація такого процесу спілкування передбачає використання відповідних технологій навчання, які переважно базуються на інтерактивних методах та прийомах і сприяють формуванню основних груп компетентностей.

Використання інтерактивних технологій – не самоціль. Це лише засіб для досягнення такої атмосфери в класі, яка найкраще сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання. У процесі застосування інтерактивних технологій, як правило, моделюються реальні життєві ситуації, пропонуються проблеми для спільного вирішення, застосовуються рольові ігри. Тому інтерактивні технології навчання найбільше сприяють формуванню в учнів умінь і навичок, виробленню особистих цінностей, створюють атмосферу співробітництва, творчої взаємодії в навчанні.

В умовах упровадження компетентісного підходу використовуються такі методи та прийоми: «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Навчаючи - вчусь», «Броунівський рух», «Комунікативна атака», «Вилучи зайве», «Метод проектів», «Відтягнута загадка», «Ефектна цитата», «Пазли», «Загублена ланка», «Ключове слово».

Реалізація вищевказаних методів та прийомів можлива на уроці через організацію групової роботи, проведення вікторин, практикумів; в позакласній роботі за допомогою екскурсій, конкурсів.

Використання в різних видах навчальної діяльності нестандартних, оригінальних прийомів активізують всіх учнів, підвищують інтерес до занять і разом з тим забезпечують швидкість запам'ятовування, розуміння і засвоєння навчального матеріалу, а також сприяють підвищенню загальної обізнаності та освіченості учнів, виховують у них необхідні риси сучасного громадянина-патріота.

Для посилення мотивації учнів до навчання педагогом використовуються прийоми: «Влучна цитата», «Прогнозована відповідь», «Відкладена загадка», «Навчаючи - учусь». З метою актуалізації опорних знань учнів, повторення пройденого раніше навчального матеріалу, обміну думками, опрацювання загальної позиції та формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності застосовується інтелектуальна розминка. Вона може проводитися за допомогою прийомів «Мікрофон», «Хвилинка», діагностичних тестів «ключовий момент».

На уроках предмета «Захист Вітчизни» значна увага приділяється застосуванню метода «Мозковий штурм», що допомагає у груповому формуванні ідей, інколи абсолютно несподіваних, сприяє створенню атмосфери невимушеності та співробітництва.

Основна частина заняття – інтерактивна вправа, метою проведення якої є організація діяльності учнів для активізації пізнавальної діяльності. Обов'язковим елементом виконання вправи є дотримання регламенту та послідовності дій: інструктування (розповідь про мету вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдання); об'єднання в групи та розподіл ролей; виконання завдання, де роль вчителя визначена процесом організації та коригування; презентація результатів виконання вправи; рефлексія (усвідомлення отриманих результатів).

Етап систематизації та узагальнення потребує від учнів усвідомлення матеріалу, синтезу знань, перетворення їх на вміння та навички. Саме тому, найбільш стійкий ефект отримується шляхом використання прийому «Побажання», методу «Мікрофон» та запитань відкритого типу.

Повсякденне доросле життя ставить перед кожним ряд проблем, які вимагають вирішення. Використання технології проблемного навчання на уроках предмета «Захист Вітчизни» дозволяє учням бути готовими до реалій життя, правильно аналізувати ситуацію, приймати рішення, за які необхідно відповідати. Велику роль в цьому процесі відіграє групова форма навчання, у результаті якої учні повинні не лише прийняти рішення, а й узгодити його з іншими, що, без сумніву, приводить до розвитку вміння спілкуватися, бути толерантними в ставленні один до одного, сприяє формуванню соціальної та інформаційної компетентностей. Запитання і завдання формулюються так, щоб була можливість вироблення різних поглядів на один і той же предмет. Така форма примушує прибічників протилежних думок вступати в дискусію.

Формування інформаційно-громадянської культури учнівської молоді у значній мірі залежить від того, які засоби використовує педагог у процесі навчання. Враховуючи те, що учень як суб'єкт навчання отримує від педагога певні орієнтири процесу засвоєння знань, а більшість інформації має добувати сам, основу освітнього процесу повинні складати інноваційні технології, зорієнтовані як на знаннєвий, ціннісний, діяльнісний, процесуально-особистісний компоненти, так і на особисту творчість школяра. Інноваційні технології сприяють створенню комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває себе успішним та інтелектуально спроможним. Важливу роль у цьому відіграє й опора на життєвий досвід школярів.

Одним із способів розвитку пізнавальної активності учнів – є використання інформаційно-комунікативних технологій. Саме тому більшість уроків супроводжується мультимедійними презентаціями.

Для оцінки ефективності інтерактивних методів навчання які застосовуються вчителем на уроках предмета «Захист Вітчизни» проводилися моніторингові дослідження рівня сформованості ключових компетентностей старшокласників шляхом педагогічного спостереження, бесід, анкетування та тестування. Було з'ясовано, що в учнів підвищився рівень навчальних досягнень, уміння планувати свої дії, доводити роботу до кінця, підвищився рівень громадянської свідомості, патріотизму, любові до Батьківщини.

Протягом останніх років результати навчальних досягнень учнів з предмета «Захист Вітчизни» стабільно високі. За результатами 2014-2015 н. р. якість знань становить 93%. Комплексна комісія управління освіти і науки Сумської міської ради і Сумського військкомату в 2015 році оцінила рівень знань учнів-юнаків 11-х класів з предмета «Захист Вітчизни» як «високий».

Учні неодноразово були призерами у міських змаганнях з військово-прикладних видів спорту та стрільби.

У міських змаганнях з військово-прикладних видів спорту у 2012-2013 навчальному році: плавання – I місце, біг 100 м та 3000 м – II місце, у міській спартакіаді допризовної та призовної молоді серед команд шкіл міста – I місце, у Всеукраїнській військово-патріотичній, спортивній грі «Зірниця» команда посіла II місце. У міських змаганнях зі стрільби із пневматичної гвинтівки в особистому і командному заліку II місце.

У міських змаганнях із військово-прикладних видів спорту в 2013-2014 навчальному році: з бігу на 100 м – I місце, човникового бігу – II місце, з підтягування на перекладині – I місце, плавання – II місце, стрільби зі спортивної гвинтівки – II місце. У міській спартакіаді допризовної та призовної молоді серед команд шкіл міста – I місце та II місце серед команд призовної молоді міста, у Всеукраїнській військово-патріотичній, спортивній грі «Зірниця» команда посіла II місце. У міському конкурсі «Пісні та строю» в 2015 році – II місце.

Отже, проаналізувавши методи, форми й засоби навчання, використання яких дозволить формувати в учнів основні ключові компетентності, було встановлено ефективність застосування інтерактивних технологій щодо формування в учнів основних ключових компетентностей.

Упровадження в навчально-виховний процес інтерактивних технологій дозволить вирішити основне завдання сучасної освіти – формувати в учнів основні ключові компетентності на уроках предмета «Захист Вітчизни». Але найголовніше – любити військову справу, бути патріотами та вміти захищати Україну.

Учитель предмета «Захист Вітчизни» не має права бути звичайним, він повинен бути особливим, тому що формує Людину – справжнього громадянина.